

РЕЦЕНЗИЯ

Дисертация на тема: ЛИЧНОСТНИ ПРОФИЛИ ПРИ ПАЦИЕНТИ С КАРДИОЛОГИЧНИ И КАРДИОХИРУРГИЧНИ ИНТЕРВЕНЦИИ

Докторант: ВИОЛЕТА КАМЕНОВА АЗИС

Ръководител: проф. д.пс.н. Румяна Крумова-Пешева

Изготвил рецензия: доц. Павлина Петкова, дм

Предложеният дисертационен труд е върху сложната медицинска област на кардиологичните заболявания и кардиохирургични интервенции, където клиничните психолози дават своя принос в диагностичните оценки на личността, които имат отношение към специфични аспекти на лечението и изборите на медицински интервенции, с придружаващите психотерапевтични въздействия.

Дисертационният труд е написан на 162 страници, 29 таблици и 15 графики, цитирани са 220 заглавия на три западни и български езици, които са подчертано съвременни и значими за тематиката.

В първата част на дисертационния труд акцентът е върху теоретичните подходи за разбиране на връзката между личността и болестта. Много стегнато са представени основните теории в психосоматиката, възгледите на психоаналитичната психосоматика, включващи позициите на Парижката психосоматична школа. Обсъдени са и теориите за личностовата предиспозиция на психокардиологията в чужбина и българската школа. От съвременни изследвания на редица автори са обобщени механизмите, свързващи личностовата специфика в негавния афект, неговото изразяване и социалната инхибиция, които лежат в основата при разгръщане на коронарната болест на сърцето. Описани са механизмите свързващи личността с коронарната болест на сърцето, моделите на психофизиологична реактивност, моделите на психосоциална уязвимост през транзакционният модел, здравословното поведение, конституционната генетично определена уязвимост, личностовите характеристики на екстраверсия и социално

доминиране. Представени са и медицинските аспекти на тези заболявания, видовете кардиохирургични интервенции, съвременните данни за влияние на стреса от ковид заболяването.

Втората глава представя организация на изследването. По своята същност положената цел, задачи и хипотези на научното изследване са много добри и обвързани с научната цел и задачи. Изследвани са общо 135 пациенти, разпределени в три групи: пациенти преминали или без инвазивни кардиохирургични интервенции и контролна група. Използвани са стандартизираните методики: Самооценъчна скала за алекситимия от Торонто, Индекс за чувствителност към тревожност и Скала за самооценка на личностни черти (Личностовен въпросник за DSM-5), които са много добре представени в текста с коментари за тяхната надеждност, конструкт валидност, българска адаптация и релевантност към поставените цели на изследване. Оригинална и съвременна методика е приложеният личностен въпросник DSM-5: съкратена версия PID-5-SF, Maples et al., 2015, която измерва 5 основни домейна, като подробно, с детайли е описана българската адаптация и анализирани специфични културови различия. Определени са осем зависими психологични променливи, които се измерват с методиките и сравняват за трите групи. Структурирани са и четири основни области на личностовите особености и поведение, които са изследвани и съпоставени при трите групи. Подробно е представен първият етап на изследване, където са отсети пациентите, при които тестовите резултати са извън стандартизираните z -стойности, с цел формиране хомогенност на основната група. Тази част от дисертацията показва склонността на докторантката да бъде прецизна в организацията на изследването, с изградени умения детайлно да разбира диагностичните възможности на методиките за изследване и тяхното съотнасяне към положените цели. Тук тя заслужава адмирации!

Трета глава представя анализите и интерпретациите на данни от конкретните методики, специализирани и надграждащи се статистически анализи по отделно за всяка група, с последвали съпоставки по заложените параметри между тях. Изключително подробно докторантката представя всички последователни етапи на статистически анализ и интерпретации при всяка тестова методика и за всяка отделна група. Всички тези анализи са онагледени с много прегледни и подробни таблици, графики, които улесняват

възприемането и направените интерпретации. В тази част може да се видят детайли за повишената чувствителност, повишена тревожност, различна изява в групите на враждебност, подчиненост, подозрителност, сепарационна несигурност, избягваща интимност, отдръпване, ексцентричност, търсене на внимание, грандиозност, манипулативност, необичайни вярвания. С много детайли са описани всички анализи, подредени спрямо хипотезите. Анализите са последвани от психологични интерпретации, които отразяват личния клиничен опит на докторантката и представят постигнатите умения да прави взаимовръзка между тестовите оценки и диагностичните допълнения от психологичното консултиране в лечебния процес. Тук докторантката демонстрира постигнатите от нея диференцирани умения за научни анализи, базирани на статистически данни и психотерапевтичен опит. Ще отбележа няколко по значими надграждащи анализи в главата с клинично-психологична дискусия: за да изведе по-категорична интерпретация дали различията в личностовите черти между групата са част от личностовата предиспозиция на пациентите са извършени допълнителни дисперсионни анализи и „допълнително са проведено *post-hoc* тестове по метода на Bonferroni, които показат, че между груповите различия са значими само по скалите Външно ориентирано мислене и Обща алекситимия, като различията са между контролната група и двете клинични групи“. Проведени са и допълнителни повторни анализи при удвояване на данните в базата данни, за да се разшири извадката. Изведено е „че пациентите, преминали кардиологична намеса са по-емоционално лабилни, по-подозрителни и по-склонни да не поемат рискове; че пациентите които са преминали инвазивни кардиологични и/или кардиохирургични интервенции, имат по-високи нива на алекситимия“. Много коректно е обобщено, че третата хипотеза не се потвърждава, а четвъртата частично се потвърждава. В други анализи докторантката ясно и самокритично полага, че недостатъчни са броя изследвани лица, за да се направят по-категорични изводи и планира бъдещи изследвания.

В крайното обобщение Виолета Азис подрежда група личностови характеристики при пациентите с инвазивни кардиологични и кардиохирургични интервенции, които могат да са личностова предиспозиция към конкретни сърдечни заболявания. Детайлите на различия и сходство при емоционалната лабилност и избягването на интимност между

експерименталната и контролна групи, докторантката коректно определя, че изискват бъдещи по-разширени изследвания. Изключително ценен е нейният обобщаващ извод, че „страдащи от сърдечносъдови заболявания, се отличават с по-високи нива на алекситимия, в което влизат трудности в идентифицирането и описването на чувства и склонност към операторско мислене. Всички тези диспозиции са в динамична връзка не само с психичното, но и с физическото здраве“. Едновременно с това, тя категорично подчертава, че психологичното консултиране и подкрепа при пациентите с кардиологични заболявания е неотменима част и „ключово звено“ от медицинското лечение. Коректно е изведено, че няма съществено различие между равнището на стрес при групите изследвани преди и по време на ковид пандемията.

В дискусията много добре са въведени интрепретации за специфичното операторско мислене и снижената способност за ментализация при тежките сърдечни заболявания и интервенции, за блокиране на възможностите за отреагиране на нервната възбуда по вербален и символен начин. В този план, докторантката удачно планира в бъдещи изследвания съпоставки между пациенти с кардиологични интервенции и пациенти с интервенции на други органи. Необходимостта да се проследи ресоциализацията в семейството и социалното функциониране при хроничен тип на заболяването.

В тази част докторантката прави добри сравнителни анализи с изследователи от други държави, като отново планира допълнения в изследвания и психотерапевтични интервенции, които да внесат позитивна промяна във възстановителния личностов процес и социалната ресоциализация. Много коректно и подробно в последната част са обобщени ограниченията на изследването, дозирано изведените препоръки към диагностичната психологичната практика. В частта за препоръки към свои бъдещи изследвания Азис потвърждава необходимост от по-обширни повторни изследвания на по-късен етап, за да се премахне и влиянието на преминалата ковид пандемия, допълнителната соматизация при пациентите и по-ясно и категорично да се отдиференцират различията между двете кардиологични групи пациенти дали са личностова предиспозиция или промяна от боледуването.

Изведени са пет основни извода, които са с съответни към данните и анализите от изследването и интерпретациите.

В последната част са определени шест основни приноса към диагностичните оценки и психологично консултиране при пациентите със сърдечни заболявания.

Представеният автореферат отразява дисертационната разработка. Изписани са 10 публикации свързани с дисертационната тема, представени от екипи на лекари и психолози, което кореспондира на задължителния екипен стил на работа в кардиологията и кардиохирургия. Там докторантката е на първа или втора психологична позиция.

Към последният преработен вариант на дисертационният труд на Виолета Азис нямам критични забележки, предложените от мен препоръки са съобразени.

В заключение считам, че дисертационната тема на Виолета Каменова Азис е великолепно разработена, отговаря на най-високите критерии за докторска дисертация и отразява постигнато от нея високо професионално ниво на психолог изследовател и консултант в сложното поле на кардиологията и кардиохирургията!

С лична професионална убеденост ще гласувам позитивно и предлагам на членовете на Научното жури да гласуват на Виолета Азис образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.2. Психология (Клинична психология)

14.03.2022 г.

Изготвил рецензията

доц. П. Петкова